

YONTMATAŞ ENDÜSTRİLERİNİN TANIMLANMASINDA TİP LİSTESİ ÇALIŞMALARININ YERİ VE ÖNEMİ

Makbule Beray KÖSEM

Abstract

Prehistoric archaeology is the investigation of unknown history of human past. The most concrete examples of this unknown history are the stone tools from the Palaeolithic period. The type analysis and type lists made on the lithic industry played very important to role enlighten much of this unknown past. Present works on Anatolian material still continues, but there are also some problems to be solved. Thus, it is very necessary urge to increase the number of systematic archaeological excavations representing the Anatolian Palaeolithic Period.

Paleolitik Çağ araştırmacılarının en önemli amaçlarından biri, geniş ölçüde insan ve insana ait kültürel süreçleri kurgulamaktır. Bu nedenle prehistoryenler kendi uzmanlık alanları içinde, birbirini kesintisiz takip eden katlaşımların var olduğu, buluntu topluluğu açısından zengin ve önemli siteleri yakaladıklarında, bu alanları kazısı ne kadar uzun sürerse sürsün onu gerçekleştirilmekten kaçınılmazlar.

Prehistoryenler interdisipliner çalışmalarına karşın en bilinmeyenleri sorgulayanlardır. Bu sorgulamanın en önemli somut belgelerini taş ve kemik aletler oluşturmaktadırlar. Üretim süreci içindeki geçmişi ve elde bulunan veriler göz önüne alındığında taş aletlerin, kemik aletlere göre çok daha uzun bir zaman dilimi içinde kullanıldığı görülmektedir. Taşın, hammadde olarak dayanıklılığı ve kalıcılığı gibi özellikleri düşünüldüğünde, Alt Paleolitik çağdan başlayarak günümüze kadar ulaşan kullanımı yadsınamaz.

Alet, insanı insan yapan ve onu bütün canlılardan ayıran önemli bir buluştur. Doğada var olan hammaddeleri bir işleve yönelik ve bilinçli olarak şekillendiren, aletten alet yapan ve isterse onu terk edebilen tek canlı insandır. Diğer canlıların

aksine insan, fiziksel yapısı nedeniyle doğal çevreye en az uyum gösteren türdür. Buna rağmen, onun akıl, el yetisi, el ve göz işbirliği sonucunda ürettiği aletler, doğal yaşam ile arasındaki uyum köprüsünü oluşturur. Bu nedenle insan her ekolojik ortamda yaşayabilmeyi başarmıştır.

İnsanın evrimi yalnızca fiziksel değişimle açıklanamaz. Onun evrimleşmesinde öğrenme ve öğrendiklerini diğer kuşaklara aktarabilme yeteneğinin yanı sıra, kültürünün yani ardında bıraktığı tinsel ve maddesel öğelerin önemli bir yeri ve rolü vardır. Bu bağlamda Paleolitik Çağ arkeologları insan elinden çıkma, en eski ve çok fazla çeşitlilik gösteren, sayısal değerler açısından üstün bir çoğunluğa ve kullanım açısından uzun bir geçmişe sahip olan yontmataş aletler üzerinde ısrarla durmaktadırlar.

Taş aletlerin tanımlanabilir ürünler olarak ortaya çıkışı, ilk olarak bu aletlerin bilinçli olarak yapıldığını hatırlatmakta ve hayvanlar dünyası ile insanları birbirinden ayıran görünmez sınırın böylelikle aşıldığı kabul edilmektedir. İkinci olarak toplumun bütün üyeleri tarafından benimsenmiş bir öğrenme ve öğretme sürecini çağrıştırmaktadır. Prehistoryenler

tarafından tipolojik yöntem ve morfometrik çalışmalarla tanımlanarak adlandırılan ve ulamlar içine yerleştirilen taş aletler, en önemli niteliği bellek olan insanın kendi olgusunu tanıma fırsatı sağlar.

Araştırma ve kazılar sonucunda gün ışığına çıkarılan Paleolitik Çağ yontmataş buluntularının çokluğu ve çeşitliliği bu endüstri içindeki değişkenleri de ortaya koymaktadır. İlk bakışta karmaşık görünen bu yapıyı sistemli bir çalışma yöntemiyle çözümleyen yine prehistorik arkeoloji uzmanları olmuştur.

Özellikle Alt ve Orta Paleolitik kültürlerin sınıflandırılması üzerine ilk çalışmaları yapan araştırmacı F. Bordes¹ dur¹. F. Bordes' un Orta Paleolitik örneğini takip eden D. de Sonneville- Bordes ve Perrot² kurallı bir tip listesi oluşturmanın ilk örneklerini vermişlerdir. Üst Paleolitik alet topluluklarının miktarı ile ilgili kayıtlara olanak veren bu listeyi, aynı araştırmacıların 1954³ ve 1956⁴ da yayınlanan diğer tip listeleri takip etmektedir.

Ardından Yakındoğu'nun özel alet formlarını da gösteren, ilki 1970 de Bar-Yosef⁵ ikincisi, 1974 yılında Hours⁶ tarafından gerçekleştirilmiş tip listeleridir.

Tip listesi yaparken amaç, aynı forma sahip aletler arasında gruplamalar yapmaktır. Ancak her çalışmada olduğu gibi bu tip çalışmalarda da araştırmacılar tarafından kullanılan farklı kriter ve yöntemler mevcuttur. Kanımızca bunun başlıca nedeni, incelenen endüstrilerdeki yontmataş koleksiyonların farklı

nitelikleridir. Örneğin, Bar-Yosef Levant Epipaleolitik endüstrileri arasındaki miktar ve doğal değişkenleri ortaya koymayı amaçlayan bu tip çalışmalarda üç farklı yaklaşımdan söz etmektedir: Bunlardan ilki yukarıda bahsettiğimiz, F. Bordes'un Orta Paleolitik örneğini takip eden kurallı tip listesi yaklaşımıdır. Araştırmacının, "Bordes yaklaşımı" olarak nitelendirdiği yaklaşım, her bir taş buluntu topluluğu içindeki düzeltili aletlerin tipolojik çalışmalarından dolayı uzun bir süre kabul görmüştür. Bu nedenle, bu yaklaşım Üst ve Epipaleolitik toplumsal grupların varlıklarını ve olası çağdaşlıklarını tanımlama amacına daha iyi hizmet etmektedir⁷.

İkinci yaklaşım, biçimine göre bütün taşımaların sistemli kayıtlarına gereksinme duyulmasından kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşım 1970'lerde Levant Bölgesi'nde çalışan Amerikalı bilim adamlarınca ortaya konmuştur (A. E. Marks, J. L. Phillips, D. O. Henry). Bu yöntemle gerçekleştirilen metrik ölçümler ve nitelik analizleri (patinleşme izi, tamamen alet haline çevrilmiş taşımalık, kavisimsi vb.) kısa bir süre sonra düzeltilmiş taşımalara da uygulanmıştır⁸.

Üçüncü yaklaşım ise, alet üretimindeki hammaddenin elde edilmesinden, istenilen aletin kullanılması ya da atılması safhası olan son sürece kadar geçen farklı aşamaların daha iyi anlaşılabilmesi üzerine oturtulmuştur. Fransız literatüründen bildiğimiz "*chaîne opératoire*" terimi, İngilizcede "*operational sequence*", dilimizde ise "işlem zinciri" olarak adlandırılmıştır. Bu yöntem genel olarak üç bölüm içinde ele alınır. Bunlar: a) hammadde temini, b) çekirdeği yongalama, c) aletin yapımı, kullanımı ya da terk

¹ Bordes 1961

² Bar Yosef 1991, 320

³ Sonneville- Bordes, Perrot 1954, 327-335

⁴ Sonneville- Bordes, Perrot 1956a, 408-412; 1956b,547-559

⁵ Bar Yosef 1970, 200-228

⁶ Hours 1974, 3-18

⁷ Bar Yosef 1991, 320

⁸ Bar Yosef 1991, 320

edilmesidir⁹. Bu yöntemle gerçekleştirilen analizler, çekirdeğin yongalamaya hazırlanması ya da hazırlanmadan yongalanması ve alet kullanımı ile, üretimin her bir adımında Prehistorik ustalar tarafından gerçekleştirilmiş olan teknik hareket ve kararları yeniden ortaya koymayı amaçlar. Prehistorik işlem zinciri içinde, etnolojik tanımı, insan etkinlikleri olarak adlandırılan bu işlemler, teknik geleneklerin ve hatta bir kuşaktan diğerine geçen öğrenilmiş davranışların açıklanmasıdır. Bu bağlamda, yontmataş buluntu topluluklarını çalışanların ortaya koyduğu işlem zinciri ve halkalarının tanımlanması; bir yandan arkeologlara Prehistorik grupların farklılıklarını ya da benzerliklerini saptama olanağı sunarken, diğer yandan da grubun ve hatta bazı durumlarda da yontmataş üreticisinin bireysel davranışlarını yansıtabilir.

Paleolitik Çağ yontmataş endüstrileri üzerine yapılmış çalışmalara ilişkin örnekleri çoğaltmak olanaklıdır. Avrupa ve Yakınoğu'da Paleolitik Çağ'ın çeşitli evrelerine ait taş aletlerin tipolojik ve morfometrik yöntemlere dayalı çalışmalarıyla oluşturulmuş tip listelerinin her biri günümüzde benzer çalışmaları yapan Prehistoryenler için önemli birer karşılaştırma ve referans kaynağı olarak kullanılmaktadır.

Uygarlıkların beşiği olarak kabul ettiğimiz Anadolu'da Paleolitik Çağ'a ilişkin halen cevaplanmayı bekleyen pek çok soru mevcuttur. 1940'lı yıllardan itibaren neredeyse yaşamının sonuna kadar Anadolu'daki Diptarih araştırmalarının öncülüğünü yapmış olan Prof. Dr. İ. Kılıç Kökten* araştırmalarından şöyle söz

⁹ Bar Yosef 1991, 322

* Ankara Üniversitesi, Prehistorya Anabilim Dalı kurucusu merhum Prof. Dr. İsmail Kılıç Kökten'e gösterdiği üstün gayret, azim ve başarılı çalışmaları için ve en önemlisi bugün kendisinin açtığı yolda

etmektedir: “Türkiye Diptarih (Tarih Öncesi – Prehistorya) araştırmaları en ziyade Anadolu kara parçamızda yapılmıştır. Güneydoğu Anadolu'da başlayan araştırmalar (1894), son yirmi yedi yıl içinde (1936- 1962) Türk araştırmacılarının istekli, düzenli ve sürekli çalışmalarıyla sınırlarını oldukça genişletmiş ve buluntu yerlerini, verilerini zenginleştirmiştir.

Amacımıza ulaşmak için bugüne kadar Anadolu'da çok gezilmiş ve çok araştırmalar yapılmıştır. Ziyaret ettiğim tabii mağara sayısı da 1070 e yükselmiş bulunmaktadır.

Türkiye çapında düşünülecek olursa gezilmeyen yerler, görülmeyen mağaralar, incelenmeyen göl, deniz, ırmak sekileri, birikinti konileri pek çoktur”¹⁰.

Bu mütevazî yaklaşımına karşın Kökten 1946 yılında keşfettiği Karain Mağarası'nın Anadolu'nun Paleolitik Çağ'ına çok önemli katkılarda bulunacağını saptayarak alanda önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir. O günün teknik olanaklarıyla yaptığı kazılar sonucunda gün ışığına çıkardığı yontmataş ve diğer buluntuları inceleyerek Türkiye'nin Paleolitik Çağ kültürlerine ilişkin önemli kayıtlar gerçekleştirmiştir.

Kökten'den sonra, onun öğrencisi ve bugün Anadolu Paleolitik Çağ kültürleri konusunda uzman kimliğiyle tanınan Prof. Dr. Işın Yalçınkaya, 1989 yılında yayınlanan “Alt ve Orta Paleolitik Yontmataş Endüstrileri Biçimsel Tipolojisi ve Karain Mağarası” adlı çalışmasıyla Anadolu'da Paleolitik Çağ Yontmataş Endüstrisi üzerine yapılan tipoloji

ilerleme ve bu alanda çalışabilme şansını sağladığı için şükran ve teşekkürlerimi sunarım. Kendisini saygı ve rahmetle anıyorum.

¹⁰ Kökten 1964, 17,18

çalışmalarındaki bazı eksiklikleri tamamlamıştır. Araştırmacı Alt ve Orta Paleolitik Çağ endüstrilerine ilişkin ilk Türkçe adlandırma düzenini kurmuştur. Bununla beraber araştırmacının incelediği endüstride yer alan yontmataş aletler, buna bağlı olarak yontmataş işçiliği ile yöntemlerinin tümünü kapsayacak şekilde ortaya koyduğu, özellikle yonga ve dilgiler üzerindeki aletlerin bazı ölçme yöntemlerini saptayarak elde ettiği kayıtlar, bugün yapılmakta olan çalışmalar için halen örnek teşkil etmektedir¹¹.

Kuramsal olarak günümüzde göç yolları üzerinde iki yönlü konuma sahip olduğu kabul edilen Anadolu'nun, Paleolitik ve Epipaleolitik kültürlerinin bilinmeyenlerinin ivedilikle gün ışığına çıkarılması gerekmektedir. Bugün daha zengin ve gelişmiş teknik imkanlara sahip olan Türk araştırmacılar, az sayıda olmalarına karşın, Anadolu Paleolitik Çağ yontmataş endüstrilerinin kayıtlarıyla ilgili eksikliklerin ve sorunların bilincinde olarak, daha çağdaş çalışmalar yapmak gayreti içindedirler.

Bu yaklaşımla, Anadolu'nun ilk tip listesi örnekleri, Akdeniz Bölgesi'nin önemli yerleşimlerinden biri olan Öküzini Mağarası Epipaleolitik dönem yontmataş endüstrilerinin incelenmesi sonucunda, Kartal tarafından mikrolitikler¹² tarafımdan makrolitikler¹³ (bkz. Tip listesi) üzerinde gerçekleştirilmiştir. Ortaya konulan bu tip listeleri Akdeniz Bölgesi'nde kesintisiz bir stratigrafi ile Epipaleolitik dönem yontmataş endüstrisini sunan Öküzini Mağarası'nın yontmataş alet tipleri ve metrik kayıtlarıyla ilgili önemli birer belge ve karşılaştırma kaynağı olarak kabul edilebilir.

Anadolu'da saptanan pek çok Paleolitik iskanın varlığı bilinmesine karşın, döneme ait sistemli kazı sayısı son derece azdır. Kazıların az oluşu sıkıntıları beraberinde getiriyor ise de yapılan tip listeleri bilim adamlarınca ortaklaşa belirlenmiş tanımlara dayandırılmıştır. Kanımızca, tip listelerinin ve bunlara ilişkin tiplerin tanımlamaları yapılırken bu ilkeye sadık kalınması yani; tanımlamalar yapılırken önceden ortak görüşler çerçevesinde az çok belirlenmiş kriterlerin dikkate alınması, anlam bütünlüğünün korunması ve anlamın saptırılmaması açısından da son derece önemlidir. Kaldı ki, ortak kriterler dışında farklı özellikler gösteren tiplerin varlığı söz konusu ise, bunların özgün tipler olma olasılığı vardır ve araştırmacının yaklaşımını bu yönde gözden geçirmesi gerekir. Bu bağlamda Anadolu'da Paleolitik Dönem yontmataş endüstrilerine ait kayıtları çoğaltmaya önemle ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yöntemle gerçekleştirilecek benzer çalışmalar ışığında, Anadolu'nun, kendi içinde ve dışında kalan diğer buluntu yerleriyle sağlıklı bir biçimde karşılaştırılabilme olanağı doğacaktır.

Uz.Dr.Makbule Beray Kösem

Ankara Üniversitesi,
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi,
Arkeoloji Bölümü, Prehistorya Anabilim
Dalı, 06100-Sıhhiye / ANKARA
e-mail: patisus@yahoo.com

¹¹ Yalçınkaya 1989

¹² Kartal 1999, 59-61; Kartal 2002, 235-252

¹³ Kösem 2000, 33-71; Kösem 2002, 253-273

KAYNAKÇA

- Bar- Yosef 1970 O. Bar-Yosef, *The Epi-paleolithic Cultures of Palestine*, Unpub., Ph.D.Thesis, Hebrew University Jerusalem (1970).
- Bar- Yosef 1991 O. Bar-Yosef, "The Search for Lithic Variability Among Levantine Epi-Palaeolithic Industries", *25 Ans D' Etudes Technologiques en Préhistoire, XI°, Rencontres Internationales d' Archéologie et d'Histoire d'Antibes, Éditions APDCA, Juan-les-Pins, (1991) 320-335.*
- Bordes 1961 F. Bordes, *Typologie du Paléolithique Ancien et Moyen*, Mémoire No.I, Vols I et II, Institut de Préhistoire, Bordeaux (Delmas) (1961).
- Hours 1974 F. Hours, "Remarques Sur L'Utilisation de Listes-Types Pour L'Etude du Paléolithique Supérieur et de L'Epipaleolithique du Levant", *Paléorient*, Vol.2, (1974) 3-18.
- Kartal 1999 M. Kartal, *Öküzini Mağarası (Katran Dağı) Mikrolitik Endüstrisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara (1999).
- Kartal 2002 M. Kartal, "The Microliths of Öküzini Cave", *La Grotte D'Öküzini: Évolution du Paléolithique Final du Sud-Ouest de L'Anatolie, Eraul 96, Liège, (2002) 235-252.*
- Kökten 1964 İ.K. Kökten, "Karain'in Türkiye Prehistoryasında Yeri", *D.T.C.F.D., C. XVIII-XIX, Sayı 22-23, (1964) 17-27.*
- Kösem 2000 M.B. Kösem, *Öküzini Mağarası Mikrolitik Olmayan Yontmataş Alet Endüstrisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara (2000).
- Kösem 2002 M.B. Kösem, "The Macrolithic Industry of Öküzini Cave", *La Grotte D'Öküzini: Évolution du Paléolithique Final du Sud-Ouest de L'Anatolie, Eraul 96, Liège, (2002) 253-273.*
- Sonneville-Bordes - Perrot 1954 D. Sonneville-Bordes - J. Perrot, "Leixque Typologique du Paléolithique Supérieur. Outillage Lithique I) Grattoir II) Outils Solutréens", *Bulletin de la Société Préhistorique Française*, t. 51, Issoudun, (1954) 327-335.

Yontmataş Endüstrilerinin Tanımlanmasında Tip Listesi Çalışmalarının Yeri ve Önemi

- Sonneville-Bordes - Perrot 1956a D. Sonneville-Bordes - J. Perrot, “Leixque Typologique du Paléolithique Supérieur. Outillage Lithique IV) Burins”, *Bulletin de la Société Préhistorique Française*, t. 53, Issoudun, (1956) 408-412.
- Sonneville-Bordes - Perrot 1956b D. Sonneville-Bordes - J. Perrot, “Leixque Typologique du Paléolithique Supérieur. Outillage Lithique V) Outillage á Bord Abattu VI) Pièces Tronquées VII) Lames Retouchées VIII) Pièces Variées IX) Outillage Lamellaire Pointe Azilienne”, *Bulletin de la Société Préhistorique Française*, t. 53, Issoudun, (1956) 547-559.
- Yalçınkaya 1989 I. Yalçınkaya, *Alt ve Orta Paleolitik Yontmataş Endüstrileri Biçimsel Tipolojisi ve Karain Mağarası*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara (1989).

ÖKÜZİNİ MAĞARASI MİKROLİTİK ALET TİP LİSTESİ

Metin Kartal

GEOMETRİK OLMAYAN MİKROLİTLER (NON-GEOMETRIC MICROLITHS)

1. Kısmi Düzeltili Dilgicik (Partially retouched bladelet)
2. Düzeltili Dilgicik (Retouched bladelet)
3. İki Kenarı Düzeltili Dilgicik (Retouched bladelet on both edges)
4. İki Kenarı Düzeltili Uçlu Dilgicik (Pointed retouched bladelet on both edges)
5. İç Yüzden Düzeltili Dilgicik (Inverse retouched bladelet)
6. Dışbükey Budanmış Düzeltili Dilgicik (Convex truncated retouched bladelet)
7. Tek Kenarı Düzeltili Sırtlı Dilgicik (Retouched (on one edge) and backed bladelet)
8. Almaşık Düzeltili Sırtlı Dilgicik (Alternately retouched backed bladelet)
9. Almaşık Düzeltili Çeşitli Sırtlı Dilgicik (Alternately retouched various backed bladelet)
10. Eğik Budanmış Almaşık Düzeltili Sırtlı Dilgicik (Obliquely truncated, alternately retouched backed bladelet)
11. Düzeltili Dilgicik Parçası (Retouched bladelet fragment)
12. Kısmi Sırtlı Dilgicik (Partially backed bladelet)
13. Sırtlı Dilgicik (Backed bladelet)
14. Çeşitli Sırtlı Dilgicik (Various backed bladelet)
15. İki Ucu Sivri Kavisli Sırtlı Dilgicik (Double pointed curved backed bladelet)
16. Kısmi Kavisli Sırtlı Dilgicik (Partilly curved backed bladelet)
17. Kavisli Sırtlı Dilgicik (Curved backed bladelet)
18. Kavisli Sırtlı Uçlu Dilgicik (Curved backed pointed bladelet)
19. Düz Sırtlı Uçlu Dilgicik (Straight backed pointed bladelet)
20. Dibi Düzeltili Düz Sırtlı Uçlu Dilgicik (Straight backed pointed bladelet with basal retouch)
21. Dibi İnceltilmiş Düz Sırtlı Uçlu Dilgicik (Straight backed pointed bladelet with ventrally thinned base)
22. İki Sırtlı Dilgicik (Double backed bladelet)
23. İki Sırtlı Uçlu Dilgicik (Double backed pointed bladelet)
24. Eğik Budanmış Sırtlı Dilgicik (Obliquely truncated backed bladelet)
25. Dibi Eğik Budanmış Sırtlı Dilgicik (Backed bladelet with obliquely basal truncation)
26. Sırtlı Dilgicik Parçası (Backed bladelet fragment)
27. Düz Budanmış Dilgicik (Straight truncated bladelet)
28. Eğik Budanmış Dilgicik (Obliquely truncated bladelet)
29. İçbükey Budanmış Dilgicik (Concave truncated bladelet)
30. Dibi Eğik Budanmış Dilgicik (Bladelet with obliquely basal truncation)
31. İki Ucu Eğik Budanmış Dilgicik (Obliquely double truncated bladelet)

32. Dar Mikro Uç (Narrow micropoint)
33. Ucu Düzeltili Dar Mikro Uç (Narrow micropoint with lateral retouch on tip)
34. Dibi Düzeltili Dar Mikro Uç (Narrow micropoint with basal retouch)
35. Dibi Düz Budanmış Dar Mikro Uç (Narrow micropoint with straight basal truncation)
36. Dibi Eğik Budanmış Dar Mikro Uç (Narrow micropoint with obliquely basal truncation)
37. Geniş Mikro Uç (Broad micropoint)
38. Dibi Düzeltili Geniş Mikro Uç (Broad micropoint with basal retouch)
39. Dibi İçbükey Budanmış Geniş Mikro Uç (Broad micropoint with concave basal truncation)
40. Saplı Mikro Uç (Tanged (with one and/or double shouldered) micropoint)
41. Ucu İç Yüzde (Almaşık) Düzeltili Mikro Uç (Micropoint with ventral retouch on tip)
42. Mikrogravet Uç (Microgravette point)
43. Keski Ağzılı Ok Ucu (Transversal arrowhead)
44. Diğer Mikrolitler (Diverse microliths)

GEOMETRİK MİKROLİTLER (GEOMETRIC MICROLITHS)

45. Dikdörtgen (Rectangle)
46. Atipik Üçgen (Atypical triangle)
47. Kısa Çeşitkenar Üçgen (Short scalene triangle)
48. Çıkmalı Kısa Çeşitkenar Üçgen (Projected short scalene triangle)
49. Uzun Çeşitkenar Üçgen (Elongated scalene triangle)
50. İkizkenar Üçgen (Isosceles triangle)
51. Çıkmalı İkizkenar Üçgen (Projected isosceles triangle)
52. Atipik Trapez (Atypical trapeze)
53. Asimetrik Trapez (Asymmetric trapeze)
54. Trapez – A (Trapeze A)
55. Trapez – B (Trapeze B)
56. Trapez – C (Trapeze C)
57. Trapez – D (Trapeze D)
58. Atipik Yarımay (Atypical lunate and/or crescent)
59. Yarımay (Lunate and/or crescent)
60. Çıkmalı Yarımay (Projected lunate and/or crescent)

ÖKÜZİNİ MAĞARASI MAKROLİTİK YONTMATAŞ ALET ENDÜSTRİSİ TİP LİSTESİ

M. Beray Kösem

- A) ÖN KAZIYICILAR (ENDSCRAPERS)
- B) DİŞLEMELİ ALETLER (DENTICULATED TOOLS)
- C) ÇONTUKLU ALETLER (NOTCHED TOOLS)
- D) BUDANMIŞ PARÇALAR (TRUNCATED PIECES)
- E) DÜZELTİLİ DİLGİLER (RETOUCHED BLADES)
- F) DÜZELTİLİ YONGALAR (RETOUCHED FLAKES)
- G) SIRTLI DİLGİLER (BACKED BLADES)
- H) TAŞKALEMLER (BURINS)
- İ) TAŞ DELGİLER (BORERS)
- J) İKİLİ ALETLER (DOUBLE TOOLS)
- K) ÜÇLÜ ALETLER (TRIPLE TOOLS)
- L) GAGA ALETLER (BEAKED TOOLS)
- M) KAZAĞILAR (RACLETTES)
- N) UÇLAR (POINTS)
- O) ORTA PALEOLİTİK ALETLER (MIDDLE PALEOLITHIC TOOLS)
- P) DİĞER PARÇALAR (VARIED PIECES)

Yontmataş Endüstrilerinin Tanımlanmasında Tip Listesi Çalışmalarının Yeri ve Önemi

A) ÖN KAZIYICILAR (END SCRAPERS)

I- YONGA ÜZERİNDE ÖN KAZIYICILAR (U>30mm.) (End scrapers on flake)

- 1) Yonga üzerinde ön kazıyıcı: End scraper on flake
- 2) Düzeltili yonga üzerinde ön kazıyıcı: End scraper on retouched blade
- 3) Yonga üzerinde yuvarlak ya da yarı yuvarlak ön kazıyıcı: Rounded or semi-rounded end scraper on flake
- 4) Yonga üzerinde yelpaze biçimli ön kazıyıcı: Fan-shaped end scraper on flake
- 5) Yonga üzerinde omurgalı ön kazıyıcı: Carinated end scraper on flake
- 6) Yonganın yan kenarı üzerinde ön kazıyıcı: End scraper on lateral edge of flake

II- DİLGİ ÜZERİNDE ÖN KAZIYICILAR (U<30mm.) (END SCRAPERS ON BLADE)

- 7) Dilgi ucunda ön kazıyıcı: End scraper on distal end of blade
- 8) Düzeltili dilgi ucunda ön kazıyıcı: End scraper on distal end of retouched blade
- 9) Dilgi ucunda sivri kemerli ön kazıyıcı: Ogival end scraper on distal end of blade
- 10) Dilgi ucunda omurgalı ön kazıyıcı: Carinated end scraper on distal end of blade

III- KISA ÖN KAZIYICILAR (20<U≤30 mm.) (SHORT-LENGTH END SCRAPERS)

- 11) Yonga üzerinde kısa ön kazıyıcı: Short-length end scraper on flake
- 12) Dilgi ucunda kısa ön kazıyıcı: Short-length end scraper on distal end of blade
- 13) Çekirdek tablası üzerinde kısa ön kazıyıcı: Short-length end scraper on core tablet
- 14) Omurgalı kısa ön kazıyıcı: Short-length carinated end scraper
- 15) Dişlemeli alınlı kısa ön kazıyıcı: Short-length end scraper with denticulated front
- 16) Yan kenar üzerinde kısa ön kazıyıcı: Short-length end scraper on lateral edge
- 17) İç yüzde kısa ön kazıyıcı: Short-length end scraper on ventral face
- 18) Saplı kısa ön kazıyıcı: Handled short-length end scraper
- 19) Yuvarlak ya da yarı yuvarlak kısa ön kazıyıcı: Rounded or semi-rounded short-length end scraper

IV- KÜÇÜK ÖN KAZIYICILAR (10<U≤20mm.) (SMALL END SCRAPERS)

- 20) Küçük ön kazıyıcı: Small end scraper
- 21) Yonga üzerinde küçük ön kazıyıcı: Small end scraper on flake
- 22) Dilgi ucunda küçük ön kazıyıcı: Small end scraper on distal end of blade
- 23) Çekirdek tablası üzerinde küçük ön kazıyıcı: Small end scraper on core tablet
- 24) Omurgalı küçük ön kazıyıcı: Carinated small end scraper
- 25) Yan kenar üzerinde küçük ön kazıyıcı: Small end scraper on lateral edge

- 26) Yuvarlak ya da yarı yuvarlak küçük ön kazıyıcı: Rounded or semi-rounded small end scraper

V- MİKRO ÖN KAZIYICILAR (1<U≤10 mm.) (MICRO END SCRAPERS)

- 27) Mikro ön kazıyıcı: Micro end scraper
- 28) Dipte mikro ön kazıyıcı: Micro end scraper on proximal end
- 29) Yuvarlak ya da yarı yuvarlak mikro ön kazıyıcı: Rounded or semi-rounded micro end scraper

VI- BASIK ÖN KAZIYICILAR (G>U) (TRANSVERSAL END SCRAPERS)

- 30) Basık ön kazıyıcı: Transversal end scraper

VII- DİPTE ÖN KAZIYICILAR (END SCRAPERS ON PROXIMAL END)

- 31) Yonga üzerinde dipte ön kazıyıcı: End scraper on proximal end of flake
- 32) Dilgi üzerinde dipte ön kazıyıcı: End scraper on proximal end of blade
- 33) Çekirdek tablası üzerinde dipte ön kazıyıcı: End scraper on proximal end of core tablet
- 34) Omurgalı dipte ön kazıyıcı: Carinated end scraper on proximal end
- 35) Dipte sivri kemerli ön kazıyıcı: Ogival end scraper on proximal end
- 36) Dipte ön kazıyıcı: End scraper on proximal end

VIII- ÇIKMALI ÖN KAZIYICILAR (NOSED END SCRAPERS)

- 37) Kalın çıkmalı ön kazıyıcı: Thick nosed end scraper
- 38) Yan kenarda kalın çıkmalı ön kazıyıcı: Thick nosed end scraper on lateral edge
- 39) İnce çıkmalı ön kazıyıcı: Thin nosed end scraper

IX- İKİLİ ÖN KAZIYICILAR (DOUBLE END SCRAPERS)

- 40) İkili ön kazıyıcı: Double end scraper
- 41) Omurgalı ikili ön kazıyıcı: Double carinated end scraper

X- ÇEKİRDEK YA DA ÇEKİRDEK BİÇİMLİ ÖN KAZIYICILAR (CORE OR CORE-LIKE END SCRAPERS)

- 42) Çekirdek ya da çekirdek biçimli ön kazıyıcı: Core or core-like end scraper

XI- ATİPİK ÖN KAZIYICILAR (ATYPICAL END SCRAPERS)

- 43) Atipik ön kazıyıcı: Atypical end scraper

B) DİŞLEMELİ ALETLER (DENTICULATED TOOLS)

- 44) Mikro dişlemeli alet: Micro denticulates
- 45) İri dişlemeli alet: Macro denticulates
- 46) Karma dişlemeli alet: Mixed denticulates
- 47) Almaşık dişlemeli alet: Alternate denticulates
- 48) Ters dişlemeli alet: Inverse denticulates

C) ÇONTUKLU ALETLER (NOTCHED TOOLS)

- 49) Mikro çontuklu alet: Micro notches
- 50) Küçük çontuklu alet: Small notches
- 51) Geniş çontuklu alet: Macro notches
- 52) Bitişik çontuklu alet: United notches
- 53) Çoklu çontuklu alet: Multiple notches
- 54) Almaşık çontuklu alet: Alternate notches
- 55) Ters çontuklu alet: Inverse notches

D) BUDANMIŞ PARÇALAR (TRUNCATED PIECES)

I- UÇTAN BUDANMIŞ PARÇALAR (TRUNCATED DISTAL END OF PIECES)

- 56) Uçtan düz budanmış parça: Straight truncated
 57) Uçtan içbükey budanmış parça: Concave truncated
 58) Uçtan dışbükey budanmış parça: Convex truncated
 59) Uçtan eğik-içbükey budanmış parça: Oblique-concave truncated
 60) Uçtan eğik-düz budanmış parça: Oblique-straight truncated

II- DİPTEN BUDANMIŞ PARÇALAR (TRUNCATED PROXIMAL END)

- 61) Dipten düz budanmış parça: Straight truncated
 62) Dipten içbükey budanmış parça: Concave truncated
 63) Dipten eğik-içbükey budanmış parça: Oblique-concave truncated
 64) Dipten eğik-düz budanmış parça: Oblique-straight truncated

III- TEK KENARDAN BUDANMIŞ PARÇALAR (TRUNCATED LATERAL EDGE OF PIECES)

- 65) Tek kenardan düz budanmış parça: Straight truncated
 66) Tek kenardan içbükey budanmış parça: Concave truncated

IV- FARKLI KENARLARDAN BUDANMIŞ PARÇALAR (MULTIPLE TRUNCATED)

- 67) İki uçtan içbükey budanmış parça: Double concave truncated
 68) İki uçtan eğik-düz budanmış parça: Oblique-straight truncated
 69) Uçtan düz, kenardan içbükey budanmış parça: Straight-concave truncated
 70) İki uçtan düz, bir kenardan içbükey budanmış parça: Double straight and concave truncated

E) DÜZELTİLİ DİLGİLER (RETOUCHED BLADES)

- 71) Tek kenardan kısmi düzeltili dilgi: Partly retouched on one edge
 72) Tek kenardan devamlı düzeltili dilgi: Completely retouched along on one edge
 73) İki kenardan kısmi düzeltili dilgi: Partly retouched on both edges
 74) İki kenardan devamlı düzeltili dilgi: Completely retouched along on both edges
 75) Bir kenardan kısmi, diğer kenardan devamlı düzeltili dilgi: Partly and completely retouched on different edges
 76) Ters düzeltili dilgi: Inverse retouched blade
 77) Alması düzeltili dilgi: Alternate retouched blade
 78) Düzeltili, uçlu dilgi: Retouched, pointed blade
 79) Alması düzeltili, uçlu dilgi: Alternate retouched, pointed blade
 80) Boğumlu dilgi: Articulated blade

F) DÜZELTİLİ YONGALAR (RETOUCHED FLAKES)

- 81) Tek kenardan kısmi düzeltili yonga: Partly retouched on one edge
 82) Tek kenardan devamlı düzeltili yonga: Completely retouched along on one edge
 83) İki kenardan kısmi düzeltili yonga: Partly retouched on both edges
 84) İki kenardan devamlı düzeltili yonga: Completely retouched along on both edges
 85) Alması düzeltili yonga: Alternately retouched
 86) Ters düzeltili yonga: Inversely retouched

G) SIRTILI DİLGİLER (BACKED BLADES)

- 87) Sırtlı dilgi: Backed blades
 88) Kavıslı sırtlı uçlu dilgi: Curved backed pointed blade
 89) Yarım formu sırtlı dilgi: "Lunate" shaped backed blade

H) TAŞKALEMLER (BURINS)

- 90) Eğik budama üzerinde taşkalem: Burin on oblique truncated
 91) İçbükey budama üzerinde taşkalem: Burin on concave truncated
 92) Dışbükey budama üzerinde taşkalem: Burin on convex truncated
 93) İki yüzlü düz taşkalem: Burin, dihedral
 94) İki yüzlü yatık taşkalem: Burin, offset dihedral
 95) Gagalı taşkalem: Beaked burin
 96) Kemerli taşkalem: Arched burin
 97) Çekirdek biçimli taşkalem: Burin, core-like
 98) İç yüzde taşkalem: Burin, plan
 99) Topuk üzerinde taşkalem: Burin on butt
 100) İkili taşkalem: Double burin
 101) Bileşik karışık taşkalem: Mixed multiple burin

I) TAŞ DELGİLER (BORERS)

- 102) Klasik taş delgi: Typical borer
 103) Mikro taş delgi: Micro borer
 104) İkili taş delgi: Double borer
 105) Köşede taş delgi: Angle borer
 106) Devrik uçlu taş delgi: Slant pointed borer
 107) "Diken" biçimli taş delgi: Torn shaped borer

J) İKİLİ ALETLER (DOUBLE TOOLS)

- 108) Ön kazıyıcı- budamalı: Endscraper-truncated
 109) Ön kazıyıcı- çontuklu: Endscraper-notched
 110) Ön kazıyıcı- taşkalem: Endscraper-burin
 111) Ön kazıyıcı- dişlemeli: Endscraper-denticulated
 112) Ön kazıyıcı- kenar kazıyıcı: Endscraper - side-scraper
 113) Ön kazıyıcı- taş delgi: Endscraper-borer
 114) Budamalı- çontuklu: Truncated-notched
 115) Budamalı- dişlemeli: Truncated-denticulated
 116) Budamalı- düzeltili yonga: Truncated-retouched flake
 117) Budamalı- düzeltili dilgi: Truncated-retouched blade
 118) Dişlemeli- çontuklu: Denticulated-notched
 119) Dişlemeli- düzeltili dilgi: Denticulated-retouched blade
 120) Dişlemeli- düzeltili yonga: Denticulated-retouched flake
 121) Çontuklu – taşkalem: Notched-burin
 122) Çontuklu- düzeltili yonga: Notched-retouched flake
 123) Çontuklu- düzeltili dilgi: Notched-retouched blade
 124) Taşkalem- düzeltili dilgi: Burin-retouched blade

K) ÜÇLÜ ALETLER (TRIPLE TOOLS)

- 125) Ön kazıyıcı- dişlemeli- çontuklu: Endscraper-denticulated-notched
 126) Ön kazıyıcı- dişlemeli- taş delgi: Endscraper-denticulated-borer
 127) Ön kazıyıcı- dişlemeli- budamalı: Endscraper-denticulated-truncated

Yontmataş Endüstrilerinin Tanımlanmasında Tip Listesi Çalışmalarının Yeri ve Önemi

128) Dişlemeli- çontuklu- budamalı: denticulated-notched-truncated

129) Çontuklu- dişlemeli- düzeltili dilgi: Notched-denticulated-retouched blade

L) GAGA ALETLER (BEAKED TOOLS)

130) Gaga alet: Beaked tool

M) KAZAĞILAR (RACLETTES)

131) Kazağı: Raclette

N) UÇLAR (POINTS)

132) Uç: Point

O) ORTA PALEOLİTİK ALETLER (MIDDLE PALEOLITHIC TOOLS)

133) Tek düz kenar kazıyıcı: Single straight side-scraper

134) Tek dışbükey kenar kazıyıcı: Single convex side-scraper

135) Dışbükey yatay kenar kazıyıcı: Transverse convex side-scraper

136) Düz yatay kenar kazıyıcı: Transverse straight side-scraper

137) Quina tip yatay kenar kazıyıcı: Quina type transverse side-scraper

138) Sağa yatık yöneşen kenar kazıyıcı: Offset side-scraper, right

139) Sola yatık yöneşen kenar kazıyıcı: Offset side-scraper, left

140) Levallois yonga üzerine mousterien uç: Mousterian point on Levallois flake

P) DİĞER PARÇALAR (VARIED PIECES)

141) Düzeltili dönümlü parça: Retouched plunging pieces

142) Düzeltilenmiş çekirdek ya da çekirdek parçası: Retouched core or core fragment

143) Ön kazıyıcı alımları: Endsrapers fronts

144) Düzeltili tanımlanamayan parçalar: Unidentified retouched pieces

U:Uzunluk

G:Genişlik